

Llywodraeth Cymru
Welsh Government

www.cymru.gov.uk

Gwerthusiad o Brosiect Peilot 'Mynediad i Gyfiawnder'

Ymchwil crynodeb

Ymchwil gymdeithasol

Rhif y ddogfen: 46/2012

Un o brif amcanion Peilot 'Mynediad i Gyfiawndwr' ydy caniatâu i ddioddefwyr cam-drin domestig hŷn agored i niwed gael mynediad i brosesau cyfiawnder troseddol neu sifil i'w hamddiffyn rhag dioddef camdriniaeth bellach.

Seilir y nod hwn ar yr angen i sicrhau bod hawliau dynol pobl hŷn yn cael eu hamddiffyn. Yn *Yr Hawl i Fod yn Ddiogel*, nododd Llywodraeth Cymru mai 'un o'r hawliau mwyaf sylfaenol yw cael eich diogelu rhag trais neu gamfanteisio'. (2010: 4).

Mabwysiadwyd cynllun ymchwil aml-ddull oedd yn defnyddio dulliau ansoddol a meintiol o gasglu a dadansoddi data. Casglwyd data o ffynonellau amrywiol: cofnodion rheoli achosion (CMRau); dadansoddi ffeiliau achos; mapiau proses; cyfweiliadau lled-strwythuredig gyda rheolwyr ac ymarferwyr a phobl hŷn; grŵp ffocws a chofnod yr heddlu o achosion o gam-drin domestig.

Canfyddiadau:

- Cofnodwyd cyfanswm o 145 o ddigwyddiadau gwahanol yn cynnwys 131 o ddioddefwyr unigol rhwng 3 Rhagfyr 2012 a 31 Ionawr 2012. Roedd data ar gael ar gyfer 127 o ddioddefwyr (mewn pedwar achos nodwyd bod ail ddioddefwr yn bresennol ar adeg y digwyddiad).
- Roedd hi'n amlwg o ffeiliau'r achosion bod yr heddlu wedi ymateb yn sensitif ac yn gadarnhaol i ddioddefwyr camdriniaeth yr henoed. Mewn rhai achosion domestig ymwelodd yr heddlu yn rheolaidd â chartrefi'r dioddefwyr. Ystyriwyd bod potensial i'r gwiriadau diogelwch hyn gael effaith ataliol.
- O ran caniatâd, yr opsiynau a drafodwyd, 'ymglymiad gweithredol' (h.y, pan fyddai dioddefwr yn gweithio'n agos gydag asiantaeth y cyfeiriwyd ef/hi ati) a chanlyniadau cyfreithiol a lles, gwnaeth yr achosion a gyfeiriwyd at MARAC (Cynhadledd Asesu Risg Aml-Asiantaeth) yn dda iawn.

Dadansoddi ar gyfer Polisi

Analysis for Policy

Amcanion a Methodoleg

Wrth werthuso Peilot 'Mynediad i Gyfiawnder' ystyriwyd y broses a'r canlyniadau wrth archwilio sut mae asiantaethau cyfiawnder troseddol a sifil sy'n darparu gwasanaethau ar gyfer dioddefwyr hŷn yn delio â risg, galluedd a chaniatâd.

Cynhaliwyd ugain o gyfweiliadau lled-strwythuredig gyda rheolwyr ac ymarferwyr o unarddeg o grwpiau statudol a naw grŵp o'r trydydd sector. Cyfwelwyd deuddeg person hŷn ac un person hŷn oedd yn dioddef o gam-drin yr henoed gan ddefnyddio senarios heb ddatgelu eu henwau o themâu oedd yn ymddangos yn aml yn nadansoddiad cynnwys y CMRau.

Casgliadau

- Ar y cychwyn roedd rhai o'r asiantaethau statudol yn araf i ddangos diddordeb yn y Peilot. Hefyd, roedd rhai o'r ymarferwyr gafodd eu cyfweld yn tybio nad oedd mudiadau mewn rhai achosion yn anfon y personél priodol i sesiynau hyfforddi er mwyn sicrhau bod y wybodaeth yn cael ei lledaenu'n effeithiol drwy'r sefydliad. Roedd pawb yn amlwg yn cydnabod ethos cyffredinol Peilot 'Mynediad i Gyfiawnder' ac yn ei gefnogi.
- O'r 131 dioddefwr roedd 95 yn ferched a 36 yn ddynion. Mae hyn yn gyfran uwch o ddynion nag arfer o blith y grwpiau iau o ran oed. Roedd oed y dioddefwyr yn amrywio o 55 i 91 oed. Roedd gan bron i un o bob

tri dioddefwr anabledd. Cofnodwyd bod diffyg galluedd meddyliol gan ddeg unigolyn.

- O gymharu dioddefwyr o ferched â dioddefwyr o ddynion, cafwyd bod cyfran uwch o ddynion (56%) na merched (33%) yn cael eu cam-drin yn gorfforol.
- O ran cyflawnwyr y drosedd roedd 109 yn ddynion a 44 yn ferched. Roedd 50 o feibion ac 20 o wyrion. Roedd y meibion yn fwy tebygol o fod yn camddefnyddio sylweddau na chyflawnwyr eraill. Mewn un achos yn unig y cafwyd bod y dioddefwr a'r cyflawnwr dan ddylanwad alcohol ar adeg y digwyddiad. Mae'n ymddangos bod y patrwm hwn o gamddefnyddio sylweddau yn wahanol i'r hyn a geir mewn achosion o gam-drin domestig ymhlith grwpiau iau o ran oed.
- Wrth ystyried y dioddefwr – o safbwynt y cyflawnwr, nodwyd yn fras ddau fath o ymddygiad cyflawnwyr: ymddygiad y cyflawnwr adweithiol ac ymddygiad y cyflawnwr rhagweithiol.
- Ymddygiad rhagweithiol oedd gan briod/cyn briod ac o'r holl sampl, yn yr achosion hyn y cafwyd y lefel uchaf o drais corfforol. Fel is-grŵp, roedd hi'n ymddangos bod y canlyniadau gwaethaf yn dod o blith partneriaid agos iawn.

- Ar draws pob asiantaeth cwblhawyd ffurflenni Cam-drin Domestig, Stelcian ac Aflonyddu 'er Anrhydedd': Rhestr Wirio Dangosydd Risg (DASH RIC) mewn 66 o achosion, o'r rhain cwblhaodd yr heddlu 58 a'r gwasanaethau cymdeithasol chwech ohonyn nhw.
- Mewn o leiaf 30 o achosion, o ystyried difrifoldeb eithriadol y digwyddiad a ddisgrifiwyd yn Adran C o'r CMR, roedd lefel y risg a gofnodwyd yn Adran B yn is nag a ddisgwyd. Teimlwyd bod angen addasu ychydig ar DASH RIC i gwrdd ag anghenion dioddefwyr hŷn.
- Datblygwyd fersiwn ddiwygiedig o DASH RIC a hyfforddwyd personél y gwasanaethau cymdeithasol i'w ddefnyddio. Fodd bynnag, gan mai dim ond chwe ffurflen DASH RIC a gwblhawyd gan wasanaethau cymdeithasol yn ystod y Peilot, mae'n anodd dod i unrhyw gasgliad a oedd yr arf diwygiedig yn darparu mesur cywirach o risg o ran cam-drin pobl hŷn.
- Roedd canlyniadau lles positif yn fwy tebygol pan oedd sefydliadau'r trydydd sector yn cymeryd rhan.
- Yn y mwyafrif helaeth o achosion (70%) nododd y CMR nad oedd y ffurflen wreiddiol yn dangos a gafwyd caniatâd. Gallai methu â chofnodi derbyn caniatâd effeithio ar allu'r asiantaeth gyfeirio gychwynnol i gynnwys asiantaethau arbenigol ar gam-drin domestig a grwpiau eraill y trydydd sector i geisio helpu sicrhau y bydd anghenion y dioddefwyr yn cael eu diwallu.
- Ar ôl i ddatgeliad gael ei wneud, ystyriwyd gan rai y dylai ymarferwyr fod yn fwy rhagweithiol wrth sefydlu a oedd y caniatâd yn ddiffuant ai peidio a bod y dewis a wnaed gan y dioddefwyr yn wir adlewyrchiad o'u dymuniadau yn hytrach nag yn ddewisiadau a orfodwyd arnyn nhw oherwydd eu hamgylchiadau.
- Mewn 43 o achosion, cofnodwyd bod galluedd gan y dioddefwyr; roedd 10 achos lle cafwyd diffyg yng ngalluedd y dioddefwr. Roedd straen gofalwyr¹ yn nodwedd mewn pump o'r achosion. Roedd cam-drin corfforol mewn wyth achos.
- Mewn nifer sylweddol o achosion lle roedd diffyg galluedd gan y dioddefwyr a cham-drin wedi digwydd, doedd dim ffrindiau gan y dioddefwr a pherthynas agos oedd y cyflawnwr, naill ai'n byw gyda'r dioddefwr neu byw'n agos ato/ati. Doedd dim tystiolaeth yn y cofnodion eu bod wedi gofyn am help IMCA (Eiriolwr Annibynnol ar ran Galluedd Meddyliol) mewn unrhyw un o'r achosion hyn.

¹ Term ydy 'straen gofalwyr' a ddefnyddir i ddisgrifio symptomau ffisiolegol, seicolegol ac emosiynol a all ddeillio o'r straen barhaus o ofalu am oedolyn dibynnol.

- Roedd data'r cyfweiliadau hefyd yn peri pryder ynglŷn â chamdybiaethau am yr arfer o oedi cyn ymglymu IMCA yn y broses ymchwilio. Mae cynnwys IMCA yn gynnar yn hollbwysig gan fod ystod o benderfyniadau'n cael eu gwneud yn gynnar yn y broses ymchwilio, penderfyniadau a all ddylanwadu'n drwm ar y canlyniad.
- Mewn dwy ran o dair o'r holl achosion perthnasol, ni thrafodwyd opsiynau cyfiawnder troseddol na sifil gyda'r dioddefwyr.
- Mae'r data yn awgrymu bod ansawdd ymglymiad ag asiantaethau yn amrywio'n sylweddol o ran sicrhau bod y dioddefwr yn cael gwybod am bopeth a bod eu dymuniadau yn ganolog i'r broses o wneud penderfyniadau.
- Cydnabyddwyd gan ystod o ymarferwyr a rheolwyr nad oes gan asiantaethau statudol bob amser yr adnoddau staffio angenrheidiol i ddatblygu perthynas gref gyda'u cleientiaid.
- Roedd hi'n ymddangos mai ymglymiad y trydydd sector lwyddodd orau i gael y dioddefwr i gymryd rhan ac ym mwyafrif yr achosion lle cafwyd collfarn roedd tystiolaeth bod y trydydd sector wedi helpu. Y dybiaeth gyffredinol oedd y gallai ymarferwyr y trydydd sector ddarparu cymorth di-
duedd, annibynnol a fyddai'n rhoi grym i'r person hŷn. Ystyriwyd bod adeiladu perthynas yn hanfodol i alluogi dioddefwyr i feddwl am yr ystod o opsiynau ar gael a gweithio'n agos gyda gwasanaethau.
- Mynegwyd pryderon gan ymarferwyr nad oedd dioddefwyr yn cael cyfle i weithio gydag ystod o asiantaethau yn arbenigo mewn cam-drin domestig oherwydd nad oedd prosesau POVA (Amddiffyn Oedolion Agored i Niwed) a MARAC (Cynhadledd Asesu Risg Aml-asiantaeth) yn rhai oedd wedi'u hintegreiddio'n dda.
- Os oedd y dioddefwyr wedi cytuno i gynorthwyo, doedd hi ddim yn ymddangos bod mecanwaith ar gael i fonitro'u llwybr drwy brosesau POVA a MARAC. Yn yr achosion hynny lle na roddwyd caniatâd, ond lle roedd lefel y niwed yn ddifrifol, roedd hi'n well i'r dioddefwr ein bod yn diystyrru'r caniatâd er mwyn rhannu gwybodaeth a chychwyn ar broses MARAC.
- Cyhuddwyd unarddeg o gyflawnwyr a dyfarnwyd deg yn euog. O'r deg a gafwyd yn euog roedd pump yn wyrion, pedwar yn feibion ac un yn wraig. Cam-drin ariannol oedd y math mwyaf cyffredin o gamdriniaeth a gofnodwyd. Mewn wyth achos, roedd tystiolaeth o gamddefnyddio cyffuriau

anghyfreithlon a/neu gamddefnyddio alcohol.

- Gwelwyd cynnydd amlwg yn nifer yr achosion a gofnodwyd gan yr heddlu o gam-drin yr henoed dros gyfnod o ddeuddeg mis. Cynhaliwyd asesiadau risg mewn tri chwarter o'r achosion hyn sy'n cynrychioli cynnydd yn y ffigwr ar gyfartaeldd ar gyfer y tair blynedd cyn cychwyn ar y Peilot.
- O'r data oedd ar gael roedd hi'n anodd llunio barn a ystyriwyd y potensial o ddefnyddio mesurau arbennig ac os felly, gan bwy.
- Roedd y wybodaeth ar y ffeil yn cefnogi pob penderfyniad a adolygwyd i beidio ag erlyn. Yn nodweddiadol, y rheswm dros beidio â mynd ymlaen i erlyn oedd diffyg tystiolaeth ategol a'r dioddefwr yn gwrthod rhoi tystiolaeth.
- Prin oedd yr enghreifftiau o ddewis opsiynau cyfraith troseddol a sifil. Roedd hi'n ymddangos bod diffyg ymwybyddiaeth ymhlith ymarferwyr sut gellid defnyddio'r gyfraith sifil mewn achosion o gam-drin yr henoed.
- Cyfyng oedd y wybodaeth a ddarparwyd gan asiantaethau ar gofnodion rheoli achos i nodi a oedd y cam-drin wedi peidio neu wedi newid yn ei ddifrifoldeb pan gaewyd yr achos.

- Y dyb gyffredin oedd bod 'Mynediad i Gyfiawnder' wedi rhoi hwb i gynyddu gwybodaeth ymarferwyr am gam-drin yr henoed fel ffurf ar gam-drin domestig. Er bod asiantaethau yn cefnogi ethos y peilot, cydnabuwyd bod angen newid sut i fynd i'r afael ag anghenion pobl hyn sy'n cael eu cam-drin.
- Teimlai cyfranogwyr OPAN (Rhwydwaith Ymchwil a Datblygu Pobl Hyn a Heneiddio) y dylid amlygu canlyniadau llwyddiannus a dylid rhoi mwy o gyhoeddusrwydd i wybodaeth am brofiadau positif dioddefwyr wrth ddefnyddio cyfraith sifil a throseddol.

Argymhellion

- Dylai Llywodraeth Cymru ystyried sut y gellid integreiddio gweithdrefnau, polisïau a chyfarwyddyd ar drais domestig a cham-drin yr henoed yn fwy effeithiol.
- Dylai ymarferwyr geisio mabwysiadu model a fyddai'n sicrhau bod POVA yn integreiddio proses MARAC yn well mewn achosion o gam-drin domestig er mwyn cynyddu cyfleoedd lles a chyfiawnder i ddioddefwyr.
- Dylai ymarferwyr gofnodi sail unrhyw gasgliad o'u heiddo bod gan y dioddefwr alluedd

cyfreithiol i gymryd rhan yn y broses ymchwilio.

- Mae angen i ymarferwyr sicrhau, pan fo'n briodol, fod materion galluedd yn cael eu hystyried drwy gydol y broses ymchwilio.
- Mewn achosion lle mae diffyg galluedd gan y dioddefwr, dylid derbyn bod IMCA yn cael ei gynnwys/chynnwys yn gynnar yn y broses ymchwilio yn hytrach nag ar ddiwedd y broses. Dylai hyn fod yn amodol, er enghraifft, ar dystiolaeth bod person addas arall yn cynrychioli buddiannau'r dioddefwr.
- Dylid gwerthuso ymatebion asiantaethau statudol i ddioddefwyr hŷn heb alluedd. Dylid talu sylw arbennig i faint o ddefnydd y mae gwasanaethau oedolion a gwasanaethau ieched yn ei wneud o wasanaeth IMCA ac effaith rôl IMCA yn cynorthwyo dioddefwyr anabl sy'n cael eu cam-drin.
- Dylid seilio'r penderfyniad i ddefnyddio mesurau arbennig² mewn achosion troseddol ar asesiadau a wnaed yn ystod y broses ymchwilio o ba mor agored i niwed mae'r dioddefwr. Dylai ymarferwyr sicrhau bod yr holl wybodaeth sy'n berthnasol i'r penderfyniad hwnnw fod ar gael i

² Mae mesurau arbennig ar gael ar gyfer categorïau arbennig o dystion agored i niwed sy'n ymddangos yn y llys. Maen nhw'n cynnwys y defnydd o gyfweiliadau wedi'u recordio, croesholi ar gyswllt fideo, defnyddio person cymorth a help i gyfathrebu.

Wasanaeth Erlyn y Goron (CPS).

- Dylid ystyried ehangu peilot 'Mynediad i Gyfiawnder' am ddwy flynedd ymhellach a dylai hyn gynnwys peilot mewn ardal wledig.
- Dylai asiantaethau statudol fod yn fwy ymwybodol o'r cymorth a'r gwasanaethau a ddarperir gan y trydydd sector ac mewn achosion priodol gyda chaniatâd y dioddefwr, dylai'r trydydd sector fod yn rhan o'r ymateb aml-ddisgyblaethol.
- Dylid ystyried darparu adnoddau ar gyfer y trydydd sector i ariannu cymorth i godi ymwybyddiaeth, hyfforddiant a chymorth eiriolwr.

Awdur:

Yr Athro Alan Clarke

Yr Athro John Williams

Sarah Wydall

Rebecca Boaler

Adran y Gyfraith a Throsedddeg

Adeilad Hugh Owen

Prifysgol Aberystwyth

ISBN: 978-0-7504-8519-7